

Nové archeologické nálezy v Malíně (okr. Kutná Hora)

1. kutnohorský kulatý stůl - Slavníkovci v našich dějinách

Mgr. Filip Velímský

(Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i., pracoviště Kutná Hora)

Úvod

Proces rekonstruování historických událostí, jež se na území dnešního kutnohorského předměstí udály před více jak tisíci lety, se dá asi nejlépe přirovnat skládání obrázku puzzle z neúplného počtu dílů. Většina stop po raně středověkém osídlení, které je archeologie a s ní spolupracující disciplíny schopna evidovat, již buď nenávratně vzala za své, nebo nadále zůstává skryta pod zemí, pod mladší zástavbou či na méně přístupných místech.

Zcela bez problémů, ale není ani práce s těmi doklady raně středověké minulosti Malína, které zubu času unikly a byly v průběhu některého z nemnoha terénních výzkumů znovu odkryty. Získaný archeologický materiál je totiž, až na některé výjimky, pouze obtížně datovatelný¹ a veskrze anonymní. Jeho výpovědní hodnota ke konkrétním historickým událostem je tak velmi sporadická, přesto bývá historiky i samotnými archeology často přeceňována.

Následující příspěvek přináší stručné shrnutí výsledků dosavadního výzkumu slavníkovské problematiky na území okresu Kutná Hora. Ve svém jádru se práce opírá především o vyhodnocení novějších archeologických výzkumů realizovaných autorem a jeho spolupracovníky² v letech 1999 až 2005³ na území raně středověkého hradiště v Malíně (okr. Kutná Hora) a v jeho blízkém okolí.

Kutnohorsko a Malín před příchodem Slavníkovců

Obec Malín, ve které se nachází i stejnojmenné raně středověké hradiště, se nalézá ve východní části středních Čech, na severovýchodním předměstí dnešní Kutné Hory. Bývalé slavníkovské hradiště zaujímá strategickou polohu na mírné terénní vyvýšenině protáhlého oválného tvaru⁴, která vystupuje z okolní ploché nivy, jež se rozkládá jižně a jihovýchodně od masivu Kaňku a je protkána říčkami Klejnárkou a Vrchlicí a potokem Beránkou.

¹ Dosavadní datování nálezových situací v Malíně se opírá především o nepříliš citlivou chronologii zdejší keramiky. Zkoumány bohužel zatím nebyly žádné výrazněji stratifikované situace, ze kterých by šly odvodit přesnější chronologické horizonty. V případě Malína postrádáme rovněž nálezy mincí i dalších chronologicky citlivějších nálezů např. šperků, zbraní (pro sestavení jejich vývojové typologie a komparaci technik jejich výroby), zbytků zuhelnatělých organických materiálů (pro analýzu C¹⁴), větších kusů dřev s dochovanou strukturou letokruhů (pro dendrochronologii), zlomků přepálené keramiky, mazanice či kamene (pro termoluminiscenci atd.).

² Text tohoto příspěvku by nevznikl bez přispění zaměstnanců kutnohorského pracoviště Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v.v.i.

³ Evidenci a vyhodnocení dříve realizovaných archeologických výzkumů z lokality Malín viz také *Velímský, T. 1985, Valentová 2003 a Velímský, F. 2005.*

⁴ Nejvyšší bod na lokalitě má nadmořskou výšku 220 m.n.m. Plocha akropole hradiště je poměrně malá ca. 6,35 ha. Plocha předhradí, které se nachází severovýchodním a východním směrem, je o něco větší ca. 10,5 ha.

Všechny uvedené toky v minulosti v nivě meandrovaly a vytvářely rozlehlá inundační pásma se silnými náplavovými souvrstvími. Místy měl pás inundace charakter sezónních mokřin, které byly jen obtížně prostupné, a tvořily proto přirozenou ochranu celé lokality.

Přestože „Malínská vyvýšenina“ není nikterak výraznou krajinnou dominantou, byla již od pravěku, díky svojí výhodné poloze poblíž jedné z tradičních cest z Čech na Moravu, víceméně kontinuálně osídlena.

Na katastrálním území obce byly doposud archeologicky evidovány doklady pravěkého osídlení či pohřbívání z období neolitu (kultura lineární a vypíchaná), eneolitu (kultura nálevkovitých pohárů), starší doby bronzové (kultura únětická), mladší doby bronzové (kultura lužická), starší doby železné (kultura bylanská), mladší doby železné (latén) a starší a mladší doby římské.⁵

Pravěké osídlení se v Malíně obvykle vyskytuje společně s mladším osídlením středověkým. Nález zachovalých středověkých situací obvykle signalizuje i dobré uchování případných pravěkých objektů.

Nálezy pravěkého osídlení se v Malíně koncentrují zejména při okrajích akropole pozdějšího hradiště, na východním svahu vyvýšeniny, na pravém břehu Vrchlice v poloze Ratajka a konečně v prostoru mezi úpatím Kaňku a potokem Beránkou ve směru na Hlízov. Vzhledem k omezené velikosti vhodné sídelní plochy je však více než pravděpodobné, že pravěké osídlení zasahovalo ve skutečnosti celý prostor vyvýšeniny.

Vysokou intenzitu pravěkého osídlení evidujeme nejen v Malíně, ale také dále na jih, směrem na Čáslav⁶ a na přilehlém území v údolí říčky Vrchlice (*Šumberová 1996*), kde byly zachyceny i pozůstatky dosud nejstaršího raně středověkého osídlení v rámci regionu, zlomky slovanské keramiky tzv. pražského typu.⁷

Zmíněný nález byl učiněn v roce 1998, při stavbě skladovací haly v lokalitě Sedlec – Mokřiny, ca. 0,5 km od Malína. Malý soubor keramiky tehdy při ohledání stavbou poničené plochy obětavě zachránil Pavel Břicháček ze Západočeského muzea v Plzni a Jana Králová z Českého muzea stříbra v Kutné Hoře.⁸ Nález, pakliže se nezmění jeho zařazení a datace, bude nesporně cenný, protože umožní posunout počátky slovanského osídlení na Kutnohorsku podstatně více do minulosti, a to již na začátek 7. století.

⁵ Podrobný přehled pravěkého osídlení Malína viz *Valentová 2003, Velínský, F. 2005*.

⁶ Intenzivní pravěké osídlení je archeologickými výzkumy doloženo v celém prostoru mezi Kutnou Horou a Čáslaví. Starší shrnutí pravěkého osídlení regionu viz *Haken 1934; Hanuš 1960*. Nověji se uvedené problematice věnovali např. *Jiráň 1996; Pavlů – Rulf 1996; Pavlů 2002; Šumberová 1996, 2000; Valentová 1996*.

⁷ Časně slovanská v ruce vyráběná nezdobená keramika, kterou nejčastěji reprezentuje štíhlý vázovitý hrnc se svislým nebo jen mírně vyhnutým okrajem (*Lutovský 2001, 336*).

⁸ Základní určení souboru a jeho dataci provedl P. Břicháček a J. Valentová, materiál ale dosud nebyl kompletně zpracován ani publikován. Autor měl při přípravě tohoto příspěvku možnost zhlédnout část materiálu a s dosavadní identifikací se plně ztotožňuje. Za zpřístupnění materiálu ke studijním účelům a souhlas s publikováním jedné z nádob děkuje autor J. Králové.

Dosavadní kladení počátků slovanského osídlení kutnohorského regionu na přelom 7. a 8. století, tj. do starohradištního období, se dosud opíralo především o výsledky starších výzkumů žárového pohřebiště v Hořanech⁹ a mohylového pohřebiště v Chedrbí.¹⁰

Teprve před nedávnem provedl aktualizaci sídelního vývoje kutnohorského regionu ve starohradištním a středohradištním období Milan Zápotocký, který podrobně vyhodnotil nálezové situace a archeologický materiál ze dvou, pro tuto dobu klíčových, hradišť, Cimburka a Siónu (*Zápotocký 2003*).¹¹

V rámci dnešního osídlení regionu, leží obě lokality poněkud stranou, v řídkěji osídleném prostoru tzv. Malešovské pahorkatiny. Do určité míry odlehle byly ale patrně už v době svého vzniku, kdy se nacházely na samé hranici kouřimské sídelní ekumeny (*Zápotocký 2003*).

Obě hradiště zaujímají výhodnou strategickou polohu na vysokých skalnatých ostrožnách, které se vypínají nad údolím říčky Vrchlice. Dle dr. Zápotockého sloužila hradiště spíše jako refugia než jako stabilní správní centra regionu. Jejich osídlení nebylo proto příliš intenzivní, mělo ale poměrně dlouhou kontinuitu (*Zápotocký 2003*).

V případě Cimburku slovanské osídlení navazuje na starší pravěké osídlení lokality. Poprvé se objevuje již ve starohradištním období a končí někdy v průběhu mladohradištního období. V případě Siónu se slovanské osídlení udrželo na lokalitě ještě o něco déle. Hradiště vzniklo rovněž ve starohradištním období a fungovalo až do období pozdněhradištního. Někdy v průběhu 12. století vystřídal hradiště menší opevněné feudální sídlo, které pak v průběhu 15. století nahradil slavný husitský hrad Jana Roháče z Dubé (*Zápotocký 2003*).¹²

Z archeologického materiálu z uvedených lokalit je zřejmá vazba zdejšího osídlení na oblast jižního Kolínska¹³ a zejména pak na hradiště Stará Kouřim¹⁴ (*Zápotocký 2003*). Pozadí a detaily tohoto spojení však nadále zůstávají nejasné.¹⁵ Přímý doklad, který by starohradištní a starší středohradištní osídlení na Kutnohorsku již nějak konkrétně spojoval se Slavníkovci, ale neexistuje.

⁹ Ploché žárové pohřebiště s celkem 14 hroby, datované na přelom 7. – 8. století, bylo F. Dvořákem prozkoumáno v roce 1937. Původní dokumentace výzkumu je dnes, stejně jako většina nalezeného materiálu, nezvěstná. Věrohodnost hořanského nálezu ale podporuje nález dalšího, prakticky identického pohřebiště v sousední vsi Nebovídy (*Dvořák – Filip 1946, 83-87*).

¹⁰ Mohylové pohřebiště čítající celkem 8 mohyl, většinou s uloženými žárovými pohřby, datují nálezy keramiky do 8. až 9. století (*Čermák 1882-1884, 358-366*).

¹¹ Materiálové analýzy menších souborů středohradištní keramiky z lokalit Sedlec-Mokřiny a Malín viz *Valentová 1973, 2003; Velímský, F. v tisku*.

¹² Hrad, původně označovaný rovněž jako „Hrádek“, byl vybudován někdy v letech 1426-1427. Jméno Sión, pod kterým se zapsal do historie, získal hrad teprve po bitvě u Lipan roku 1434.

¹³ Dokladem tohoto spojení je identický keramický materiál z této oblasti viz *Dvořák 1936; Dvořák – Filip 1939-1946; Valentová – Tvrđík 2004*.

¹⁴ Spojení s Kouřimí dokládá opět keramický materiál, viz *Šolle 1972*, ale také podobnost hradišť Cimburka a Siónu s menšími hradišti v zázemí Kouřimi (*Zápotocký 2003*).

¹⁵ V případě kutnohorského regionu prozatím nedisponujeme natolik bohatým souborem středohradištního materiálu, který by umožnil provedení podobné komparace, o jakou se v minulosti pokusili např. Jiří Šolle (*Šolle 1974, 271-273*) či Rudolf Turek (*Turek 1977, 505-520*).

O podobě vzájemných vztahů mezi Prahou, Kouřimí a Libicí se tak dovídáme zejména prostřednictvím nejstarších českých legend viz např. *Třeščík 1997, 419-426*.

„Slavníkovské“ osídlení na Kutnohorsku a počátky hradiště Malín

První a současně i poslední přímý doklad o spojení potomků velmože Slavníka s Kutnohorskem ve druhé polovině desátého století nám přináší opakovaný výskyt názvu hradiště Malín, vyskytující se v podobě MALIN CIVITAS na rubových opisech denárových ražeb Slavníkova syna Soběslava.¹⁶

Z dobových analogií je zřejmé (Petráň 1998, 62-91), že na minci uvedený název lokality značí konkrétní sídlo mincovny, ve které byla mince ražena. Místo ražby přitom mohlo, ale také nemuselo být i sídelním místem osoby, která nechala minci razit. Druhá z variant se jeví jako pravděpodobnější i v případě Malína. Zdá se, že uvedený opis dokládá správní a majetkovou vazbu Soběslava k uvedenému území, nedefinuje ale Malín jako sídelní lokalitu slavníkovského knížete (Lutovský – Petráň 2004, 80).

Dosavadní, obecně přijímanou teorii o podřízeném postavení Malína vůči centrálnímu sídlu Slavníkova rodu Libici nevyvrací ani nedávno presentované výsledky numismatického šetření, které zpochybňují jak dosavadní čtení Soběslavovy titulatury LIBVDVX na jedné z variant denáru ethelredského typu (Petráň v tisku a, b), tak i čtení rubového opisu LIV+BVZ, jakožto názvu libické mincovny, na variantě denáru s korunovaným obličejem a tzv. oto-adelheidskou kaplicí (Petráň 2004, 115-116).

Přestože bychom v takovém případě ztratili přímý doklad o existenci mincovny na centrální slavníkovské lokalitě, nadřazený charakter Libice vůči Malínu i ostatním lokalitám ve slavníkovské sféře vlivu by i nadále zůstal poměrně jasně vyjádřen v dalších, zejména archeologicky zkoumaných kategoriích.¹⁷

Druhé spojení kutnohorského regionu a Slavníkovců spočívá v prakticky identické podobě jména jedné z obětí libického vraždění, Soběslavova bratra Časlava (Kosmas I.29) s názvem pozdějšího přemyslovského správního hradu Čáslav. Uvedené propojení se ve světle výsledků doposud provedených archeologických výzkumů jeví jako značně problematické¹⁸, zcela vyloučit jej ale určitě nelze.

Více konkrétních údajů o Slavníkovcích na Kutnohorsku nám bohužel písemné prameny desátého století nepřinášejí.

¹⁶ Slavníkovské mincovnictví se mezi numismatiky těšilo vždy velkému zájmu, čemuž odpovídá i bohatá literatura publikovaná na toto téma. Smyslem tohoto příspěvku ale toto téma primárně není. Případné zájemce o problematiku Slavníkovského mincovnictví proto odkazují na následující publikace a články (Hásková 1976, 1978, 1995, 1997; Nový 1984, 1995; Radoměřský 1973, Skalský 1955, Turek 1948, 1956, 1989). Prozatím poslední přehled a rozbor slavníkovských ražeb podal v několika svých pracích Zdeněk Petráň (Petráň 1998a, 1998b, 2006; Lutovský – Petráň 2004).

¹⁷ Např. v charakteru a rozsahu fortifikace hradiště (Princová-Justová 1995, 1999; Mařík 2001, 2006), v bohatosti pohřebišť (Sláma 1977, Mařík 2005), v intenzitě osídlení v zázemí hradiště a jeho blízkém okolí (Princová-Justová 1980, 1985, 1990; Bartošková 2000, Mařík v tisku), v úrovni a charakteru církevní i světské zástavby (Merhautová 1995, 2006) atd.

¹⁸ Revizi výsledků archeologického výzkumu Klimenta Čermáka na čáslavském Hrádku provedl v minulosti Václav Moucha společně se Zdeňkem Smetánkou (Moucha – Smetánka 1964) a následně Petr Charvát (Charvát 1994, 1995). Naposledy se pak problematice raně středověkého osídlení čáslavského Hrádku, respektive celého Čáslavska, opakovaně věnoval Martin Tomášek (Tomášek 1998, 1999a, 1999b, 2004).

Nejstarší archeologické doklady o osídlení Malína pochází ze středohradištního období z přelomu 9. a 10. století. Nejsou sice příliš početné, přesto je na zvážení, zda je nadále udržitelná dosavadní koncepce vzniku Malína, která jeho počátky spojuje prakticky výhradně s politickou a budovatelskou aktivitou Slavníka (+981) a jeho potomků ve východní části středních Čech v průběhu druhé poloviny 10. století.¹⁹

Jak již bylo řečeno, kdy přesně hradiště v Malíně vzniklo, nevíme, je ale zřejmé, že v druhé polovině 10. století již byla malínská vyvýšenina osídlena. Nemůžeme proto vyloučit, že i samotné hradiště vzniklo o něco dříve. Slavníkovci mohli hradiště v Malíně jednak skutečně sami založit, mohli ale také do své správy převzít i již existující hradiště, které vzniklo bez jejich přímého přičinění.²⁰

Podobně bezradní jsme i při hledání odpovědi na otázku, jaká byla příčina založení hradiště. Nevíme, zda skutečně hlavním impulsem pro vznik hradiště byla snaha získat kontrolu nad nedaleko probíhajícími obchodními stezkami, nebo zda existovala ještě nějaká další příčina tohoto počínu. Mimo jiné se nám totiž nabízí také možnost založení hradiště v důsledku přesunutí staršího správního centra regionu²¹, nebo na základě nálezů bohatých zdrojů stříbra.²²

První z uvedených teorií, spojující vznik Malína s mezinárodním obchodem probíhajícím přes naše území, má mezi badateli asi nejvíce příznivců. Je totiž poměrně dobře doloženo, že mezinárodní obchod, v průběhu celého 10. století výrazně ovlivňoval chod raného Přemyslovského státu.²³

Výměnou za vojenskou ochranu stezek a kupeckých karavan a za poskytnutí nezbytného servisního zajištění získával vládnoucí kníže nemalý podíl ze zisku. Ovládnutí klíčových lokalit na trase obchodních magistrál, tj. větších sídlišť, křižovatek, ale také říčních brodů a průsmyků, mělo proto velmi vysokou prioritu a Malín takovouto lokalitou bezesporu byl.

Okolo Malína probíhala jedna ze dvou hlavních cest vedoucích z Čech na Moravu, tzv. haberská stezka (*Vávra 1969, 8-32*), jež se navíc za Malínem napojovala na další důležitou komunikaci, tzv. trstenickou stezku (*Vávra 1972, 3-30*). Ta byla cestou vskutku mezinárodní, protože přes Čechy a Moravu vedla nejprve na Krakov a pak ještě dále na Červeňské hrady, Vladimír a Kyjevskou Rus.

Zpoplatnění obchodu, které zpočátku probíhalo ve zboží, záhy dostalo novou vyšší formu, ve které byl knížecí zisk proplácen ve stříbře. Je možné, že právě stříbro získané prostřednictvím obchodu, bylo hlavním zdrojem drahého kovu pro přemyslovské a slavníkovské mincovnictví.

¹⁹ Otázka rozsahu slavníkovského panství patří mezi nejčastěji diskutovaná témata naší historie, a dostalo se jí proto nemalého prostoru v řadě publikací. V rámci tohoto příspěvku není pro rozbor uvedené problematiky prostor. Případné zájemce proto odkazují na tuto literaturu uvedenou v závěrečném seznamu (*Charvát 1995, 2004; Lutovský 1995, 1998; Nový – Sláma – Zachová 1987; Sláma 1971, 1995, 1998; Sláma – Charvát 1992; Šolle 1974, 1996; Tomek 1852; Turek 1963, 1982*).

²⁰ Vyloučit nemůžeme přímou iniciativu některého z vládnoucích Přemyslovců (Václava I. /+935/, Boleslava I. /+967/973/, Boleslava II. /+999/) ani osobní aktivitu některého ze starších regionálních knížat, např. kouřimského knížete.

²¹ Z odlehlejšího Cimburku, do hustěji zasedleného a progresivněji se vyvíjejícího prostoru na dolním toku Vrchlice.

²² Viz další text a textové poznámky č. 24 a 25.

²³ Podrobnější údaje o obchodu a hospodářství v Čechách 10. století viz *Charvát 1994, 2004; Lutovský 1998; Sláma 2000, 2006; Třeštík 1997*.

Zda-li Slavníkovci v Malíně vybírali peněžní poplatky a razili mince pouze jako Přemyslovci dosazení správci, nebo měli jako pokrevní příbuzní Přemyslovců na spravovaném území obdobné pravomoci jako pražský kníže ve zbylé části Čech, anebo tak činili vědomě proti vůli knížete, opět nevíme.²⁴

Do značné míry se různí rovněž názory na to, zda již v raném středověku docházelo k exploataci kutnohorského stříbra. Odborná diskuze, která již několik desetiletí probíhá mezi geology, montanisty, numismatiky a historiky, není dosud uzavřena.²⁵

Archeologické výzkumy těžbu a zpracování stříbra na Kutnohorsku v období raného středověku zatím nepotvrdily. Nejstarší doklady těžby a zpracování kovů v okolí Malína, které máme k dispozici, pochází teprve z druhé poloviny 13. století z prostoru pozdněhradištní až raně středověké osady v poloze Ratajka.²⁶

Fortifikace a osídlení na předhradí malínského hradiště

První opevnění Malína začalo vznikat patrně někdy na přelomu 9. a 10. století. Do tohoto období je kladeno nejen vybudování opevnění na předhradí, ale teoreticky se počítá také se stavbou opevnění na akropoli malínské vyvýšeniny. Zatímco jednoznačné důkazy o existenci opevnění na akropoli prozatím postrádáme, středohradištní stáří fortifikačních prvků zachycených při východním a severovýchodním okraji Malína dokládají nálezové situace hned tří výzkumů.

První z nich se uskutečnil v roce 1972, byl vyvolán plánovanou výstavbou přeložek silnic na p.č. 532-534. Archeologický výzkum provedli zaměstnanci tehdejšího Okresního muzea v Kutné Hoře pod vedením dr. Tomáše Velímského. Výzkum se soustředil na severovýchodní část hradiště, kde byla skryta a prozkoumána plocha o velikosti 830 m².

V průběhu výzkumu bylo zachyceno na 20 menších, zahloubených objektů, zejména však tři stratigraficky vzájemně vymezené příkopy. Nejstarší osídlení zachycené na ploše pocházelo z doby bronzové, většina objektů ale patřila k mladšímu osídlení středohradištnímu a zejména pak mladohradištnímu (*Velímský, T. 1985*).

Ke středohradištní fázi osídlení patřily všechny tři příkopy. Nejstarší z nich, příkop č. 3/72, byl sledován v úseku dlouhém 29 m. Jeho šířka na úrovni podloží činila 150 cm, u dna se pak pohybovala mezi 70-80 cm. Zahloubení příkopu se pohybovalo mezi 50-60 cm. Příkop měl pravidelný profil, rovné zešíkmené stěny a ploché dno. Výplň příkopu tvořily nevýrazné hlinitojílovité vrstvy s výraznou

²⁴ Více o postavení Slavníkovců v rámci Přemyslovského knížectví a otázce mincovního práva viz *Lutovský – Petrů 2004; Petrů 1998, 2006*.

²⁵ Možností exploatace kutnohorských zdrojů stříbra v raném středověku se v minulosti zabývala řada badatelů, viz *Hásková 1976, 1986; Holub 1999, Orasý 1985; Šrein 2003; Šrein – Štátný – Šreinová 2003*. V současnosti pak většina z nich tuto možnost spíše vylučuje.

²⁶ Tato osada byla zachycena v letech 1974-1975 při stavbě přeložky silnice Kolín – Čáslav. V průběhu několika etap výzkumu bylo postupně zachyceno celkem 15 raně středověkých objektů, včetně zbytků několika pozemnic a metalurgických provozů – pecí, ve kterých bylo hutněno stříbro a možná i zinek. Podrobné zpracování tohoto výzkumu provedl v roce 1985 kolektiv autorů ve složení K. Charvátová, J. Valentová a P. Charvát (*Charvátová – Valentová – Charvát 1985, 101-167*). Hutnění zinku, zpochybil v poslední době K. Nováček (*Nováček 2004, 211-221*).

příměsí drobného oblázkového štěrku, bez jakékoliv příměsí archeologického materiálu. Provedení datace příkopu umožnila nálezová situace, ze které bylo zřejmé, že příkop č. 3/72 byl porušen příkopy č. 1/72 a č. 2/72, a je tudíž starší než tyto dva objekty (*Velímský, T. 1985*).

Příkopy č. 1/72 a č. 2/72 tvořily paralelní dvojici táhnoucí se zhruba kolmo na příkop č. 3/72. Vzdálenost mezi příkopy se pohybovala kolem 5 m. Příkop č. 1 byl sledován v délce 35 m. Šířka příkopu se na úrovni podloží pohybovala kolem 200 cm, zahloubení činilo přibližně 120 cm. Dno příkopu bylo zaoblené. Příkop porušovaly tři patrně mladohradištní objekty č. 10/72, 19/72 a 21/72 (*Velímský, T. 1985*).

Paralelně jdoucí příkop č. 2/72 byl sledován v úseku o délce 30 m. Šířka tohoto příkopu byla vůbec největší, kolem 250 cm. Zahloubení se pohybovalo v rozmezí 95 až 105 cm. Také příkop č. 2/72 byl porušen mladším objektem č. 13/72, který byl prokazatelně mladohradištní (*Velímský, T. 1985*).

Oba příkopy byly identicky orientovány a souběžně ukončeny. Podobná byla i výplň obou objektů, kterou tvořily kompaktní hlinité, případně písčitojílovité vrstvy s příměsí drobných oblázků. Ve výplni obou objektů bylo několik zlomků středohradištní keramiky. Vyskytovaly se v ní ale i vrstvy popela, mazanice a zuhelnatělé kusy dřev (*Velímský, T. 1985*).

Jako středohradištní se na základě odebrané keramiky ukázal ještě objekt č. 7/72. Tato menší odpadní jáma, nalézající se hned vedle příkopu č. 3/72, byla jediným zachyceným sídlištním objektem v příkopy chráněném prostoru předhradí. Zbylé objekty na ploše pocházely buď z doby bronzové, nebo byly mladohradištní (*Velímský, T. 1985*).

Druhý z výzkumů, který na předhradí zachytil doklady středohradištního opevnění, se odehrál v roce 2004. Výzkum byl vyvolán záměrem investora, firmou DZHOLOS Kutná Hora, zahájit v severovýchodní části předhradí výstavbu komplexu rodinných domů. V průběhu výzkumu byly skryty a prozkoumány dvě sondy, první o rozměrech 105 x 9 m (945 m²) a druhá o rozměrech 105 x 15 m (1 575 m²).²⁷ V obou sondách se podařilo zachytit celkem 179 objektů, převážně velkých stavebních a odpadních jam, ale také žlábků a kúlových jam pocházejících převážně z mladohradištního období (*Velímský, F. 2005*).

Osídlený prostor byl od okolní plochy oddělen dvěma výraznými prvky. Příkopem, který byl v rámci výzkumu označen jako objekt č. 125/04. Tento příkop byl sledován v obou sondách v úseku dlouhém 43 m a jeho průběh a tvar byl dokumentován prostřednictvím celkem 13 příčných sond. Příkop byl u povrchu široký ca. 160-180 cm u dna pak ca. 60-90 cm. Ve výplni objektu se nepodařilo zachytit žádný materiál, takže datování příkopu, jakožto staršího, snad středohradištního fortifikačního prvku, vychází z jeho porušení mladšími, jednoznačně mladohradištními objekty č. 124/04, 130/04, 136/04, 137/04, 194/04 a 196/04 (*Velímský, F. 2005*).

Orientace příkopu č. 125/04, jeho evidované rozměry, způsob zahloubení a charakter zásypu naznačuje, že příkop zachycený v roce 2004 je s největší pravděpodobností totožný s příkopem č. 3/72

²⁷ Jedná se o doposud největší plošný výzkum na území Malína.

odkrytým během výzkumu v roce 1972 a znovu pak ještě v roce 1992 při výkopu vodovodu pro ZŠ v Nových Dvorech (*Valentová 1992*).²⁸

Z celkové situace výzkumu je zřejmé, že středohradištní i pozdější mladohradištní objekty příkop respektují a v prostoru před příkopem se vyskytují pouze výjimečně. Zanesení příkopu v delším časovém horizontu pak naznačuje, že příkop patrně plnil svoji funkci částečně ještě v mladohradištním období.

Zda příkop č. 3/72, respektive č. 125/04, odděloval prostor předhradí od již neosídlené plochy i ve zbylém úseku svého průběhu, nevíme. Na otázku, zda-li je přednesená hypotéza pravdivá, by mohl odpovědět pouze další výzkum.²⁹

Rovněž není jasné, zda kompletní obranu předhradí tvořily pouze příkopy, nebo také nějaké další fortifikační prvky, např. hradba, val, palisáda či plot, jak tomu obvykle bylo na jiných českých hradištích té doby (*Lutovský 2001, 224-225; Sláma 1986, 1989*). Pozůstatky dřevohlinité hradby nebo zemního valu, který mohl teoreticky vzniknout z hlíny vytěžené z příkopů, nebyly v průběhu výzkumů zjištěny. V okolí příkopů postrádáme také koncentrace kulových jam, které by dokládaly přítomnost palisády z otesaných kůlů, nebo nějakou další formu lehčího ohrazení.

Druhé výrazné ohraničení zkoumané plochy výzkumu z roku 2004 tvoří kameny zpevněná hrana inundace potoka Beránky. Vzhledem k určité systematickosti uložení kamenů přesně na hranu inundace, jejich velmi vysoké koncentraci a minimálnímu ohlazení, se lze domnívat, že byly na své místo uloženy úmyslně za účelem zabránit rozšiřování mokřiny a rozlévání Beránky.

Identický geologický materiál, jaký byl použit ke zpevnění hrany inundace, byl ve větším množství zachycen také na povrchu některých dalších objektů. Uvedené zjištění naznačuje, že zpevnění hrany by mohlo být přibližně stejně staré jako tyto objekty³⁰ a že úzce souvisí s existencí a využitím celého prostoru.

Přesný způsob využití malínského předhradí si lze, na základě dostupných archeologických zjištění, představit jen velmi obtížně. Předhradí patrně sloužilo coby hospodářské zázemí hradiště. V úvahu zde připadá zatím zejména těžba hrnčířské hlíny a zpracování kůží, sekundárně pak deponování výrobního a sídlištního odpadu. Poněkud zářející je, že obytné³¹ či výrobní objekty³², ze kterých tento odpad pochází, na předhradí, až na některé výjimky³³, prozatím zcela postrádáme. Stejně tak se na předhradí prozatím nepodařilo doložit zpracování drahých a barevných kovů.

²⁸ Příkop byl zachycen v počátečním úseku liniového výkopu na úrovni stavebního dvora. Ve vzdálenosti přibližně 13 m za okrajem příkopu pak byla odkryta ještě jedna porušená středohradištní zásobní jáma – silo (obj. č. 1/92), obsahující kromě dvou nádob také spálené obilky (*Valentová 1992, 2003*).

²⁹ Průběh příkopu by musel být doložen i v ploše mezi výzkumy, které od sebe leží ve vzdálenosti ca. 200 metrů.

³⁰ Vzhledem k výrazné převaze mladohradištních objektů na zkoumané ploše se zatím jako pravděpodobnější jeví i mladohradištní původ zpevnění hrany inundace.

³¹ Např. zahloubené chaty, známé slovanské zemnice, nadzemní dřevěné sruby, stavby zděné z kamene nebo lehčí konstrukce z kůlů atd.

³² Např. řemeslnické dílny, či jiné součásti výrobních provozů, pece, skladiště atd.

³³ Při archeologickém výzkumu na jihovýchodním okraji předhradí, v poloze „U vepřína“, který probíhal v letech 1972 až 1975, bylo v trase dočasné panelové komunikace odkryto intenzivní polykulturní osídlení.

V průběhu již zmíněných archeologických výzkumů bylo na předhradí zachyceno také několik nástrojů z opracované kosti a parohu (kostěná a parohová šídla), kamene (kusy rotačního mlýnu, brousek, přesleny) a několik předmětů ze železa (čepel několika nožů, srp, šipka). Nacházené zvířecí kosti patří převážně hovězímu dobytku a prasatům.³⁴

Keramika nalezená na předhradí patří většinou běžné produkci a lze ji nejlépe komparovat s obdobnou keramikou kouřimskou a libickou. V případě středohradištní keramiky se můžeme opřít především o již jednou zmíněnou typologii Zdeňka Šolleho (*Šolle 1972*). V případě mladohradištní a pozdněhradištní keramiky nám pak při dataci materiálu pomáhá poslední periodizace libické keramiky provedená Janem Maříkem (*Mařík v tisku*).

Na základě uvedených srovnání lze nejstarší na předhradí nalezené osídlení datovat do mladší fáze středohradištního období, tj. první poloviny 10. století. Většina objektů ale patří až k následující mladohradištní fázi osídlení, kterou můžeme přibližně vymezit od druhé poloviny 10. století až do první poloviny 11. století. Nejmladší, pozdněhradištní objekty pak datujeme do podstatně širšího časového intervalu, od druhé poloviny 11. století až do první poloviny 13. století.

Shrneme-li výše uvedené údaje, pak zachycený systém příkopů dokládá v Malíně existenci velmi lehce opevněného, z počátku nepříliš hustě osídleného předhradí s prozatím bližší nespecifikovatelnou funkcí.³⁵ Z dosavadních výzkumů je také zřejmé, že jednotlivé fáze osídlení předhradí na sebe vzájemně navazují. V odebraném materiálu se nevyskytuje žádný výrazný hiát, který by signalizoval přerušení zdejší sídelní kontinuity. Rovněž zánik většiny sídlištních objektů se jeví jako pozvolný - nenásilný. Na předhradí prozatím postrádáme doklady mocnějších požárových vrstev či větší kumulace stavebních destrukcí. Uvedená zjištění naznačují, že mocenský střet mezi Přemyslovci a Slavníkovci, který na konci 10. století vyvrcholil krvavým pádem rodu na Libici, neměl v případě Malína takto radikální podobu a běžný chod hradiště výrazněji nenarušil.

Fortifikace a osídlení na akropoli malínského hradiště

Existence lehkého opevnění na předhradí naznačuje, že ve stejném období byla patrně už opevněna i akropole hradiště.³⁶ Příkop a val, které dle tvrzení starších autorů (*Ledr 1897*), obepínaly centrální část malínské vyvýšeniny, nebyly dosud regulérně archeologicky zkoumány.

V roce 1970 byl při stavbě Okresního průmyslového podniku v severozápadní části akropole údajně porušen val a příkop opevnění akropole. Terénní dokumentaci celé situace ale postrádáme, a příliš

Vedle objektů z období eneolitu, starší doby železné a doby římské, bylo zachyceno také 6 raně středověkých objektů, včetně tří zásobních jam (obj. č. 4/75, 5/75 a 6/75) a jedné pozdněhradištní nadzemní obdélné chaty se dvěma kúlovými jamkami v rozích a spálenými prkny základu (obj. č. 12/75) (*Valentová 1976, 2003*).

³⁴ Osteologický rozbor zvířecích kostí pocházejících z výzkumů z let 1972 a 1975 nebyl proveden. V případě kostí z výzkumu z roku 2004 tato analýza v současné době probíhá.

³⁵ Intenzita středohradištních objektů a materiálu na ploše výzkumů z let 1972 (tři příkopy a jeden objekt) a 2003 (příkop a několik objektů) je velmi malá. Jádro evidovaného osídlení tvořily v případě obou akcí mladohradištní a pozdněhradištní objekty.

³⁶ Z dobových analogií vyplývá, že většinou byla jako první opevněna centrální část akropole hradiště. Fortifikace na předhradí se pak většinou realizovala teprve v další etapě výstavby hradiště (*Sláma 1986*).

nám toho neříká ani písemná zpráva, vyhotovená po skončení akce. Z té se pouze dovídáme, že z výkopu byly K. Žeberou odebrány zlomky keramiky, které následně určil R. Turek. Jeho datace celého souboru, vyjádřená slovním spojením „starší nežli Libice“, je ale dosti neurčitá (*Vencl 1970*).³⁷ Proto, dokud nebude provedena revize tohoto výzkumu, musíme být ohledně jeho závěrů velmi opatrní.

O možném zachycení opevnění akropole se zmiňuje také I. Pavlů ve svém hlášení z roku 1976. Při hloubení kanalizace tehdy na jihovýchodním okraji Malína, na profilu výkopu, zachytil nehluboké zahloubení vyplněné černou hlínou a kamennou sutí, které předběžně interpretoval jako pozůstatek vlastní fortifikace na obvodu malínské akropole (*Pavlů 1976*).

Dr. Pavlů, pracovníčně vázaný na další probíhající akci, o nález informoval Okresní muzeum v Kutné Hoře a středověké oddělení Archeologického ústavu v Praze a doporučil provedení detailní dokumentace celé situace. Bohužel výkop byl záhy po provedení dohledu pracovníky stavby zahrnut a profil se tudíž nepodařilo zdokumentovat. Původní nálezovou situaci pak už neobjasnila ani později provedená doplňující šetření (*Sedláček 1976, Šolle 1976*).

V místě předpokládaného průběhu fortifikace akropole bylo v nedávné minulosti položeno několik dalších sond, ty ale přítomnost příkopu nebo valu nepotvrdily. Jediným dokladem existence opevnění akropole tak nadále zůstává již zmíněná nepříliš zřetelná terénní vlna táhnoucí se po obvodu malínského hradiště a orientační zjištění z roku 1970 a 1976.

Obdobně kusé informace máme bohužel i o osídlení akropole Malína, které nám dokládají pouze nepříliš početné nálezy sídlištních objektů a vrstev. V roce 1959 byla u domu č.p. 106 při stavbě garáže zachycena vrstva s příměsí mladohradištní keramiky (*Vencl 1960*). V tomtéž roce došlo v jihovýchodní části hradiště, v blízkosti předpokládaného průběhu fortifikace, u domu č.p. 171, k porušení kamenného závalu, který obsahoval zlomky mladohradištní, ale také středohradištní keramiky (*Vencl 1960*). Stejně datovatelný soubor keramiky byl získán také ze sídlištní vrstvy zachycené na severozápadním okraji akropole v roce 1970, při již zmíněné stavbě Okresního průmyslového podniku (*Vencl 1970, Žebera 1970*). Konečně v roce 1976 byla u obvodové zdi kostela sv. Štěpána porušena mladohradištní vrstva (*Sedláček 1976*).

Zatím naposledy byly sídlištní objekty na akropoli zachyceny záchranným archeologickým výzkumem při stavbě kanalizačních přípojek v roce 2005. V průběhu výzkumu bylo postupně realizováno celkem pět sond č. I/05-V/05, přičemž raně středověké situace byly zachyceny pouze v sondách č. IV/05 a V/05, které byly položeny při jižním a východním okraji akropole hradiště (*Velímský, F. v tisku*).

V sondě č. IV/05, která se nacházela na zahradě domu č.p. 188, byly v její přední části zachyceny dva objekty č. 6/05 a 7/05, jež lze na základě zachycené situace a odebraného materiálu datovat do mladohradištního období. V zadní části sondy se objevila již jen novověká jáma na hašení vápna (*Velímský, F. v tisku*).

³⁷ T. Velímský, ve svém souhrnu raně středověkého osídlení Malína, usuzuje, že zachyceny byly zlomky středohradištní keramiky (*Velímský, T. 1985*).

Sonda č. V/05 u domu č.p. 76 byla do výzkumu zahrnuta teprve dodatečně, poté co byly na haldě vykopané zeminy zachyceny zlomky mladohradištní keramiky a jeden exemplář esovitě záušnice s opleteným jádrem. Při pokračování výzkumu se ukázalo, že tato záušnice pochází z opakovaně překopané vrstvy, která je snad pozůstatkem po raně středověkém pohřebišti. Pod touto vrstvou byly navíc zachyceny zbytky staršího raně středověkého souvrství a konečně i jeden do podloží zahloubený mladohradištní objekt č. 8/05 (*Velímský, F. v tisku*).

Pohřebiště na hradišti a v jeho zázemí

Pás pohřebišť patřících k hradišti³⁸ se táhne severozápadně od Malína, ve vzdálenosti ca. 600 m od hradiště. Přesný počet, rozsah a délku trvání jednotlivých pohřebišť, nacházejících se v tomto prostoru, neznáme. Všechny hroby byly prokopány již v průběhu 19. století, při otevírání zdejších cihelen, sedlecké (*Wocel 1868*) a malínské (proti synagoze) (*Smolík 1881, 487*), nebo při stavbě železnice v roce 1907 (*Leminger 1908-1909 76-77; Píč 1909*).

Z uvedených akcí se dodnes nedochovala žádná dokumentace a ztratila se i většina odebraného archeologického materiálu. Zachovaly se jen jednotlivé nálezy, např. železné kování vědérka, granulací zdobená stříbrná perla³⁹, skleněné korálky, několik celých nádob a zlomků keramiky. Dodnes nevyřešena zůstává otázka stáří některých nálezů, například několika záušnic z pohřebišť v sedlecké cihelně, které J. E. Wocel (*Wocel 1868*) komparuje s nálezem v Ječovicích (okr. Litoměřice).

Při pokusu o rekonstrukci nálezových okolností těchto výzkumů jsme obvykle odkázáni pouze na stručný slovní popis. Jako nesmírně citelná se ukazuje také absence přesnější lokalizace zkoumaných pohřebišť, která ztěžuje případné provedení revizního výzkumu. I přes značnou absenci konkrétních dat je zřejmé, že v zázemí malínského hradiště existovala pohřebiště už ve středohradištním a patrně ještě i v mladohradištním období.

Všechna dosud známá pohřebiště v areálu hradiště jsou naproti tomu mladší až pozdněhradištní.

Jako poměrně mladé se jeví kupodivu i pohřebiště u staršího z malínských kostelů, Sv. Jana Křtitele, které bylo archeologicky zkoumáno v roce 1953 (*Hásek 1953*)⁴⁰ a znovu pak v roce 1997 (*Šumberová 1997*) a 2003 (*Velímský, F. 2005, v tisku*).⁴¹

Se vznikem kostela se přitom počítá již v průběhu desátého století⁴², takže absence mladohradištních pohřbů v okolí stavby je dosti zářející. Oba realizované výzkumy se ale dotkly pouze poměrně malé

³⁸ V případě pohřebišť v prostoru sedlecké cihelny nemůžeme vyloučit možnost, že tento pohřební areál sloužil i obyvatelstvu z nedaleké osady v Sedlci – Mokřínách (*Velímský, F. v tisku*).

³⁹ Neznámý vlastník stříbrné perly, která je na první pohled šperkem vysoké umělecké a řemeslnické kvality, byl patrně příslušníkem tehdejší společenské elity.

⁴⁰ Materiál pocházející z tohoto výzkumu byl před nedávnem znovu objeven v depozitáři Národního muzea a v současné době prochází revizí.

⁴¹ V průběhu výzkumu v roce 2003 byl výkopem kanalizace porušen větší počet hrobů. Pouze tři hrobové jámy ale byly v takovém stavu, že mohly být podrobněji prozkoumány. Jako nejzajímavější se ukázal společný pohřeb dvou dospělých mužů, který lze na základě nalezené výbavy datovat do první poloviny 13. století (*Velímský v tisku*).

části plochy pohřebiště. Čistě hypoteticky proto nelze vyloučit možnost, že starší část tohoto pohřebiště nebyla zatím zachycena.

Na místě dalšího předpokládaného raně středověkého pohřebiště, u druhého z malínských kostelů, Sv. Štěpána, je dodnes funkční hřbitov. Toto pohřebiště proto nebylo nikdy archeologicky zkoumáno.

Na základě posledních rozborů se jako pozdněhradištní jeví rovněž „pohřebiště“ ležící ve východní části Malína v okolí domu č.p. 76. Toto pohřebiště nereprezentuje zatím žádný dochovaný celý hrob, ale pouze značně překopané souvrství s kostmi z rozrušených hrobů, narušené poprvé v roce 1970 (*Lehečková 1970a*) a znovu pak v roce 1975 (*Valentová 1975*), 1980 (*Valentová 1980*) a 2005 (*Velímský, F. v tisku*). Z těchto výzkumů pochází několik fragmentů středohradištní keramiky, které jsou ale vždy provázeny také mladohradištní a vrcholně středověkou keramikou. Pro pozdněhradištní dataci pohřebiště svědčí zejména nález dvou esovitých záušnic, jedné stříbrné o průměru 3,5 cm a jedné specifické oplétané bronzové, která je, na základě známých analogií, datovatelná do druhé poloviny 12. století.⁴³

Osídlení v zázemí hradiště

Obraz osídlení Kutnohorska ve slavníkovské éře by nebyl zcela úplný, kdybychom se zapomněli zmínit o osídlení v zázemí malínského hradiště. O starších správních centrech regionu, Cimburku a Siónu, již byla řeč, stranou ale bylo prozatím ponecháno neméně významné osídlení vesnického typu. Zemědělské osady se na Kutnohorsku koncentrují zejména podél zdejších menších vodních toků, konkrétně Bylanky⁴⁴, Vrchlice, Beránky, Křenovky, Klejnárky a Olšanského potoka. Doklady intenzivního osídlení ale evidujeme také na severním úpatí kopce Kaňku v jihovýchodní části sousedního kolínského regionu. Středohradištní i mladohradištní osídlení naopak prakticky zcela postrádáme v prostoru Malešovské pahorkatiny, na území lesa Bor a v dolním Podoubraví.

V těsném zázemí malínského hradiště, v okruhu tří kilometrů od něj, byly archeologickými výzkumy doloženy zatím tři zemědělské osady. První z nich byla zachycena v roce 1952⁴⁵ při hloubení kanalizačních stok v Kutné Hoře u Tylova divadla na parcelách p.č. 433/1 a 445/1.

Na profilech výkopu byly tehdy odkryty celkem tři zásobní jámy – obilnice s úzkým hrdlem (obj. č. 1-3/52). Z výplně těchto objektů a z přilehlé haldy vytěžené zeminy bylo odebráno poměrně velké

⁴² Svěbytnou otázku počátků sakrální architektury v Malíně ponechává autor, vzhledem k její značné specifčnosti, stranou. V minulosti se touto problematikou detailně zabývala především K. Benešovská-Fischerová. Její závěry, shrnuté a vypublikované v roce 1985 (*Benešovská-Fischerová 1985*), jsou dodnes většinou badatelů plně přijímány.

⁴³ Na území Čech bylo doposud evidováno celkem 6 kusů těchto záušnic. Technikou výroby a časovým zařazením tohoto typu záušnic se podrobněji zabývala Z. Krumphanzlová (*Krumphanzlová 1963, 1973*) a B. Nechvátal (*Nechvátal 1999*).

⁴⁴ Přehled vývoje raně středověkého osídlení na katastrech obcí Bylany a Přitoky provedli před nedávnem J. Klápště a M. Tomášek (*Klápště - Tomášek 2000*), kteří navázali na předchozí výzkumy Z. Smetánky (*Smetánka 1962, 1965, 1966*).

⁴⁵ K zachycení osady došlo poprvé patrně již při stavbě budovy Tylova divadla ve 30. letech 20. století, kdy bylo na stavební ploše odkryto velké množství kamenných žernovů a drtelů. K realizaci regulérního archeologického výzkumu ale tehdy nedošlo (*Jílková 1953*).

množství archeologického materiálu, kostí, vaječných skořápek a mazanice, zejména ale zlomků keramiky. Ta je prokazatelně středohradištní a datuje nalezené objekty již do 9. století (*Jilková 1953*). Pozůstatky další zemědělské osady byly zachyceny v poloze „V prostředních lukách“, ca. 1 km severním směrem od obce Nové Dvory, při severozápadním břehu potoka Beránky.

Sérií archeologických výzkumů z let 1978 – 1988 (*Pavlu – Rulf – Zápotocký 2000*) bylo na ploše, kromě četného pravěkého osídlení, odkryto také celkem devět raně středověkých objektů. Soubor keramiky, ze které byla odvozena datace objektů, nebyl sice příliš velký⁴⁶, o středohradištním stáří některých zlomků a tudíž i celé osady ale nelze pochybovat (*Velímský, F. 2002*).

Poslední známá osada v zázemí malínského hradiště se nachází v již několikrát zmiňované poloze Sedlec - Mokřiny. Byla identifikována již dříve opakovanými povrchovými sběry⁴⁷, při kterých byly získány doklady polykulturního osídlení od neolitu po raný středověk (*Valentová 1990, 1991, Šumberová 1991*). V roce 1998 byla část plochy porušena při stavbě první ze skladovacích hal. Časově i prostorově velmi omezený výzkum bez výraznějších výsledků⁴⁸ tehdy provedlo Okresní muzeum Kutná Hora.

Naposledy byla lokalita zkoumána v roce 2005, kdy zde, v souvislosti s výstavbou nové skladovací haly, proběhl další záchranný archeologický výzkum. V jeho průběhu bylo znovu doloženo intenzivní pravěké a raně středověké osídlení lokality.

Mezi zachycenými situacemi je třeba zdůraznit především odkrytí části příkopu obj. č. 13, který ohraničoval osídlený prostor a sloužil zřejmě i k jeho odvodňování. Odkryto bylo výzkumem také jedno klasické kulovité zásobní silo (obj. č. 1/05), jedna pec (obj. č. 14/05) a řada kulových jamek.

Časové zařazení objektů na základě rozboru keramického materiálu je jednoznačné zejména v případě síla (obj. č. 1/05), které je prokazatelně raně středověké a náleží do středohradištního období. Do stejné doby se pak na základě provedené analýzy C14 hlásí také příkop (obj. č. 13/05) a pícka (obj. č. 14/05).

Na otázku, zda zachycené středověké osídlení nějakým způsobem přímo souvisí s osadou, na jejímž místě později vznikl cisterciácký klášter, či zda se jedná o další samostatný sídelní areál, nelze s jistotou odpovědět. Postrádáme přesnější údaje jak o rozsahu klášterního areálu (*Charvátová 1998*),

⁴⁶ Z celkového počtu 157 identifikovaných zlomků raně středověké keramiky bylo pouze 36 zlomků zdobených a 21 okrajů. Vzhledem k chronologické nejednotnosti tohoto souboru keramiky, ve kterém byly obsaženy i střepy mladohradištní a pozdněhradištní, můžeme ve finále o zachyceném osídlení říci, že nebylo jednorázové, ale mělo určitou kontinuitu.

⁴⁷ Ze sběrů vyplývá, že osídlení na levém břehu Vrchlice začínalo v prostoru Mokřin v poměrně variabilní vzdálenosti od koryta. Sběry bylo doloženo osídlení jak v těsné blízkosti (ve vzdálenosti kolem ca. 50 m), tak i již poměrně daleko (ca. 200-250 m) od koryta Vrchlice. Výrazně se měnila také síla nánosů, které dosahovaly mocnosti od 100 do 150 cm.

⁴⁸ Z černé vrstvy nánosů byly v místě výzkumu získány nálezy halštatské, laténské, římské a raně středověké, sporadicky ovšem i nálezy z období eneolitu (kultura s nálevkovitými poháry, kultura s kulovitými amforami, řivnáčská kultura) a doby bronzové. Výpovědní hodnotu uvedených nálezů zkrsluje absence poznatků o jejich plošné koncentraci a stratifikaci.

tak i o rozsahu zkoumaného osídlení.⁴⁹ Odpověď na tuto otázku by mohl přinést pouze další archeologický výzkum na lokalitě, s jehož realizací však bohužel v dohledné době nelze příliš počítat.

⁴⁹ V případě, že by i v Sedlci platil obvyklý model kontinuálního vývoje klášterní zástavby, při kterém na místě starších staveb (zejména klášterního kostela a konventu) vzniká i zástavba nová, pak by se výzkumem zachycené osídlení nacházelo od tohoto centra ve vzdálenosti přibližně 450 m.

Prameny

- Hásek, Ivan 1953: *Archiv Národního muzea v Praze (nálezová zpráva)*, č.j. ?.
- Lehečková 1970: *Archiv Okresního muzea Kutná Hora (nálezová zpráva)*, č.j. 6/70.
- Pavlů, Ivan 1976: *Archiv nálezových zpráv ARÚ Praha (hlášení)*, č.j. 2546/74.
- Pavlů, Ivan – Rulf, Jan – Zápotocký Milan 2000: *Archiv nálezových zpráv ARÚ Praha (nálezová zpráva)*, č.j. 8438/2000.
- Sedláček, Zbyněk 1976: *Archiv Regionálního muzea Kolín (hlášení)*, č.j. 205/76.
- Šolle, Zdeněk 1976: *Archiv nálezových zpráv ARÚ Praha (hlášení)*, č.j. 2739/76.
- Šumberová, R. 1997: *Archiv nálezových zpráv ARÚ Praha (nálezová zpráva)*, č.j. 4707/97.
- Valentová, Jarmila 1975: *Archiv Okresního muzea Kutná Hora (nálezová zpráva)*, bez č.j., kopie archiv ARÚ Praha č.j. X2 - 4/2000.
- 1976: *Archiv Okresního muzea Kutná Hora (hlášení)*, bez č.j., kopie archiv ARÚ Praha č.j. X2 - 185/92.
- 1980: *Archiv Okresního muzea Kutná Hora (hlášení)*, bez č.j., kopie archiv ARÚ Praha č.j. X2 - 186/92.
- 1992: *Archiv Okresního muzea Kutná Hora (hlášení)*, bez č.j., kopie archiv ARÚ Praha č.j. X2 - 237/92.
- Vencl, Slavomír 1960: *Archiv nálezových zpráv ARÚ Praha (nálezová zpráva)*, č.j. 5509/60.
- 1970: *Archiv nálezových zpráv ARÚ Praha (nálezová zpráva)*, č.j. 1/70.
- Žebera, Karel 1970: *BZO 1970*, 76.

Literatura

- Bartošková, Andrea 2000: *Libice nad Cidlinou – výzkum předhradí v roce 1997, Památky archeologické 91*, 315-344.
- Benešová-Fischerová, K. 1986: *Sakrální architektura v Malíně u Kutné Hory, Sborník Národního muzea v Praze, řada A, Historie, 39/1-2*, 69-77.
- Čermák, Kliment 1882-1884: *Mohyly u Chedrbí, Památky archeologické 12*, 358-366.
- Dvořák, František 1936: *Pravěk Kolínska. Soupis archeologických památek Kolínska a Kouřimska. Kolín.*
- Dvořák, František – Filip, Jan 1939-46: *Slovanské nálezy na Kolínsku, Památky archeologické 42*, 70-94.
- Haken, Josef 1934: *Kutnohorsko v době předhistorické, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české VIII-2*, 52-55.
- Hanuš, Bohumil 1960: *Kutnohorsko v pravěku. in: Kutnohorsko, vlastivědný obraz*, 71-91.
- Hásková Jarmila 1976: *Slavnickovské mincování. Libice.*
- 1986: *K problematice českého stříbra v období raného středověku, Folia Historica Bohemica 10*, 61-69.
- 1995: *Slavnickovci v historické výpovědi svých mincí, Archeologické rozhledy 47*, 225-230.
- 1997: *K úloze biskupa Vojtěcha ve slavnickovském mincování, in: Svatý Vojtěch a Evropa. Praha*, 49-54.
- Holub, Milan 1999: *Poznámky k možné slavnickovské těžbě stříbra poblíže Malína u Kutné Hory. Členské informace České numismatické společnosti – pobočky Jihlava 31-33*, 5-7.
- Charvát, Petr 1994: *On Slavs, Silk and the Early State: the Town of Čáslav in the Pristine Middle Aens, Památky archeologické 85*, 108-153.
- 1995: *Přes řeku a na jih Slavnickovci na Čáslavsku, Archeologické rozhledy 47*, 231-238.
- 2004: *Boleslav II. Sjednotitel českého státu. Praha.*
- Charvátová, Kateřina 1998: *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, sv. 1, Fundace 12. století. Praha.*
- Charvátová, Kateřina – Valentová, Jarmila – Charvát, Petr 1985: *Sídlíště 13. století mezi Malínem a Novými Dvory, o. Kutná Hora, Památky archeologické 76*, 101-167.
- Jiráň, Luboš 1996: *Osídlení Kutnohorska a Čáslavska v období kultury popelnicových polí. Archeologické rozhledy 48*, 674-684, 727-728.
- Klápště, Jan – Tomášek, Martin 2000: *Nástin raně středověkého osídlení v Bylanech u Kutné Hory, Památky archeologické – Supplementum 13*, 165-181.

- Krumphanzlová, Zdena 1963: *Příspěvek k vývoji lidového šperku 10. stol. v Čechách, Památky archeologické* 54, 87-113.
- 1973: *Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9.-11. věku v Čechách, Památky archeologické* 65, 34-110.
- Ledr, Josef 1897, 2002: *Dějiny obce Malína*.
- Leminger, Emanuel 1908-1909: *Prehistorické hroby s kostrami na Kutnohorsku, Památky archeologické* 23, 75-80.
- Lutovský, Michal 1995: *Několik poznámek k problematice slavníkovské domény, Archeologické rozhledy* 47, 239-245.
- 1998: *Bratrovrah a tvůrce státu. Život a doba knížete Boleslava I. Praha*.
- 2001: *Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha*.
- Lutovský, Michal – Petrář, Zdeněk 2004: *Slavníkovci. Mýtus českého dějepisceví. Praha*.
- Mařík, Jan 2001: *Výzkum raně středověkého opevnění na parcele č. 5 v Libici nad Cidlinou, Archeologie ve středních Čechách* 5, 581-590.
- 2005: *Topografie pohřebišť v aglomeraci hradiště v Libici nad Cidlinou, Archeologické rozhledy* 57, 331-350.
- 2006: *Výzkum raně středověkého opevnění v Libici nad Cidlinou sonda 236, Archeologické rozhledy* 58, 511-519.
- v tisku: *Disertační práce. Zázemí raně středověkého hradiště v Libici nad Cidlinou. Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou, FF UK v Praze, Praha*.
- Merhautová, Anežka 1995: *Kostel na Libici, Archeologické rozhledy* 47, 249-251.
- 2006: *Nejstarší česká sakrální architektura, in: České země v raném středověku. Praha, 154-160*.
- Moucha, Václav – Smetánka, Zdeněk 1964: *Revisní výzkum na čáslavském Hrádku, Archeologické rozhledy* 16, 646-654.
- Nechvátal, Bořivoj 1999: *Radomyšl. Raně středověké pohřebiště*.
- Nováček, Karel 2004: *Středověká výroba „falešného stříbra“ v Kutné Hoře? K interpretaci technologií v hutnické dílně mezi Malínem a Novými Dvory na Kutnohorsku, Mediaevalia Archaeologica* 6. *Těžba a zpracování drahých kovů: sídelní a technologické aspekty*, 211-221.
- Nový, Rudolf 1984: *Mincovní epigrafika a denáry Slavníkovců, Numismatické listy* 39, 132-139.
- 1995: *ZOBEZLAV Lib. U DUX, Archeologické rozhledy* 47, 246-248.
- Nový, Rudolf – Sláma, Jiří – Zachová, Jana 1987: *Slavníkovci ve středověkém písemnictví. Praha*.
- Oraský, František 1985: *Tisíc let kutnohorského dolování a mincování. Kutná Hora*.
- Pavlu, Ivan 1974: *Nové Dvory – Malín, okr. Kutná Hora, Výzkumy v Čechách* 1974, 133.
- 2002: *Neolitické komponenty na polykulturních lokalitách v mikroregionu Vrchlice a Klejnárky, Bylany Varia* 2, 45-116.
- Pavlu, Ivan – Rulf, Jan 1996: *Nejstarší zemědělci na Kutnohorsku, Archeologické rozhledy* 48, 643-673, 725.
- Pavlu, Ivan – Valentová, Jarmila – Zápotocký, Milan 1978: *Malín, okr. Kutná Hora, Výzkumy v Čechách* 1975, 51.
- Petrář, Zdeněk 1998a: *První české mince. Praha*.
- 1998b: *Mince biskupa Vojtěcha, in: Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa. Praha, 55-77*.
- 2006: *České mincovnictví 10. století, in: České země v raném středověku. Praha, 161-174*.
- Píč, Josef Ladislav 1909: *Starožitnosti země České III., I. Čechy za doby knížecí. Praha*.
- Princová-Justová, Jarmila 1980: *Archeologický výzkum na libickém předhradí v letech 1974-1979 (Předběžná zpráva), Archeologické rozhledy* 32, 241-264, 351-357.
- 1985: *Archeologický výzkum na předhradí slovanského hradiště v Libici nad Cidlinou a v jeho zázemí v letech 1980-1984 (předběžná zpráva), Archeologické rozhledy* 37, 308-318, 357-360.
- 1990: *Archeologický výzkum na předhradí slovanského hradiště v Libici nad Cidlinou a v jeho zázemí v letech 1985-1989 (Předběžná zpráva), Archeologické rozhledy* 42, 661-673, 723-731.
- 1995: *Knížecí prostředí na slavníkovské Libici ve světle archeologických objevů, Archeologické rozhledy* 47, 252-266.
- 1999: *Libice nad Cidlinou. Zur ältesten burgwallzeitlichen Besiedlung und zur Gründung des Burgwalls, Památky archeologické* 90, 107-152.

- Radoměřský, Pavel 1973: *Mincovníctví Přemyslovců a Slavníkovců (Příspěvek k objasnění původu materiálové základny a mincovní techniky jejich stříbrné ražby 10. věku)*, *Studie z dějin hornictví* 4, 76-106.
- Skalský, Gustav 1955: *Význam slavníkovského mincovnictví*, *Numismatický sborník* 2, 5-22.
- Sláma, Jiří 1971: *Slavníkovci. Dosud neobjasněná kapitola českých dějin 10. století*, *Společenské vědy ve škole* 2, 39-44.
- 1977: *Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde*, *Praehistorica* 5. Praha.
 - 1986: *Střední Čechy v raném středověku. II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu. Praehistorica II.* Praha.
 - 1989: *Střední Čechy v raném středověku III. Archeologie o počátcích přemyslovského státu – Central Bohemia in the Early Modele Agens III. Archeology and the beginnings of the Přemysl-dynasty state.* *Praehistorica* 14. Praha.
 - 1995: *Slavníkovci, významná či okrajová záležitost českých dějin 10. století?*, *Archeologické rozhledy* 47, 182-224.
 - 1998: *Slavníkovci*, in: *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa.* Praha, 17-36.
- Sláma, Jiří – Charvát, Petr 1992: *Vyvraždění Slavníkovců*, *Slovo k historii* 35, Praha.
- Smetánka, Zdeněk 1962: *Výzkum středověké osady v Bylanech u Kutné Hory*, *Archeologické rozhledy* 14, 159-174.
- 1965: *Slovanské sídliště v Bylanech u Kutné Hory*, *Archeologické rozhledy* 17, 358-367.
 - 1966: *Ekonomika dvou středověkých sídlišť v Bylanech u Kutné Hory*, *Z českých dějin. Sborník prací in memoriam prof. Dr. Václava Husy*, 13-22.
- Smolík, Josef 1881: *Slovanské hroby v Horním Bavorsku*, *Památky archeologické* 11, 481-496.
- Šolle, Miloš 1972: *Zur Entwicklung der frühmittelalterlichen slawischen Keramik im Bereich Ostböhmens, Vznik a počátky Slovanů* 7, 141-177.
- 1974: *Kouřim či Libice?*, *Archeologické rozhledy* 26, 271-273.
 - 1996: *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu.* Praha.
- Šrein, Vladimír 2003: *Příspěvek k objasnění původu stříbra v Čechách okolo roku 1000.* *Archeologie ve středních Čechách* 7, 625-631.
- Šrein, Vladimír - Šťastný, Martin – Šreinová, Blanka 2003: *Stříbro a Čechy okolo roku 1000.* *Bulletin mineralogicko-petrologického oddělení Národního muzea v Praze II.*, 33-39.
- Šumberová, Radka 1996: *Bylanská kultura na Kutnohorsku a Čáslavsku*, *Archeologické rozhledy* 48, 4, 729-736.
- 2000: *Osídlení nivy dolního toku Vrchlice v pravěku*, *Archeologické rozhledy* 52, 2, 261-302.
- Tomášek, Martin 1998: *Čáslav – příklad přeměny raně středověkého správního centra ve vrcholně středověké město*, in: *Kultura średniowiecznego Slazska i Czech, „Rewolucja XIII. Wieku.“* Wroclaw, 87-95.
- 1999a: *Od „hradiště“ k hradišti: Hrádek v Čáslavi*, *Archeologie ve středních Čechách* 3, 375-384.
 - 1999b: *Čáslav – místo pro život. Svědectví archeologie.* Čáslav.
 - 2004: *Disertační práce. Archeologie regionu; Příklady středověké Čáslavě a Čáslavska. Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou, FF UK v Praze, Praha.*
- Tomek, Václav Vladivoj 1852: *O panství rodu Slavníkova v Čechách*, *Časopis Národního muzea* 26, č.4, 41-61.
- Třeštík, Dušan 1997: *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin.* Praha.
- Turek, Rudolf 1948: *České hradištní nálezy datované mincemi*, *Slavia Antiqua* I., 485-534.
- 1956: *Po stopách libické mincovny*, *Numismatické listy* 2, 164-166.
 - 1963: *Čechy na úsvitě dějin.* Praha.
 - 1977: *Vztah Kouřimě a Libice*, *Archeologické rozhledy* 29, 505-520.
 - 1982: *Slavníkovci a jejich panství. Hradec Králové.*
 - 1989: *K otázkám libického Soběslavova denáru*, *Numismatické listy* 44, 33-36.
- Valentová, Jarmila. 1973: *Příspěvek k problematice založení sedleckého kláštera*, *Památky středních Čech* 7/2, 28-31.
- 2003: *Poznámky k pravěké a raně středověké historii Malína (okr. Kutná Hora).* *Archeologie ve středních Čechách* 7, 2003, 199-212.
- Valentová, Jarmila - Tvrdík, Radek 2004: *Předlokační osídlení Kolína.* *Archeologie ve středních Čechách* 8, 2004, 547-583.

- Vávra, Ivan 1969: *Haberská stezka, Historická geografie* 3, 8-32.
- 1972: *Trstenická stezka, Historická geografie* 6, 3-30.
- Velímský, Filip 2002: *Příspěvek k raně středověkému osídlení lokality Nové Dvory, Bylany Varia* 2, 151-158.
- 2005: *Malín, okr. Kutná Hora, stávající stav a perspektivy dalšího výzkumu malínského hradiště, Archeologie doby hradištní v Čechách, Plzeň 2005*, 259-263.
- v tisku: *Archeologické výzkumy s raně středověkou komponentou v okr. Kutná Hora v letech 2004-2006, Archeologie doby hradištní v Čechách, Brno 2006*.
- Velímský, Filip – Hošek, Jiří – Stránská, Petra v tisku: „*Quod me nutrit me destruit.*“ *Výzkum hrobu dvou mladých bojovníků z první poloviny 13. století, Malín, okres Kutná Hora, Česká republika, Funeralia Lednickie 2006*.
- Velímský, Tomáš 1985: *K současnému stavu poznání slovanského hradiště v Malíně, okr. Kutná Hora, Sborník Národního muzea v Praze, řada A, Historie*, 39/1-2, 55-67.
- Wocel, Jan Erazim 1868: *Pravěk země České II. Praha*.
- Zápotocký, Milan 2000: *Cimburk und die Höhensiedlungen des frühen und älteren Äneolithikums in Böhmen, Památky archeologické – Suppl. 12. Praha*.
- 2003: *K ranému středověku Kutnohorská: hradiště Cimburk a Sión, Archeologické rozhledy* 55, 2, 297-346.